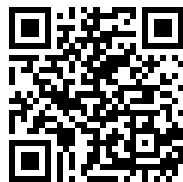

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

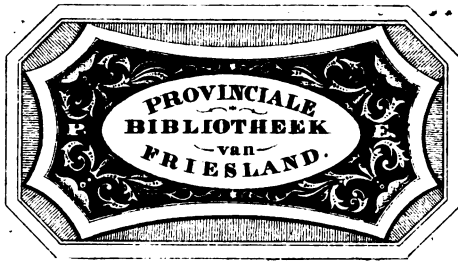
Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Proo E.

124

B R I E F
VAN
P E T R U S C A M P E R
OVER HET
STEENSNYDEN IN TWEE REIZEN.

976 gmk
12

PROV. BIBL. FRIESLAND

0288 9955

BRIEF

VAN

PETRUS CAMPER,

Aan de Heeren

MARTENS, VAN GESSCHER, ZWAGERMAN EN VAN HUSSEM,
zeer Kundige, en zeer Beroemde Heelmeesters te Amsterdam,
OVER

HET STEENSNYDEN IN TWEE REIZEN.

MYNE HEEREN!

TOen ik laatst, te Amsterdam zynde, UW Ed. mededeelde de wezenlyke verbetering in het Steensnyden, zedert eenigen tyd door den Grooten Heelmeester LOUIS te Parys, met eenen verbaazenden uitslag, geoeffend, beloofde ik daaromtrent by de eerste gelegenheid, UW Ed. door eenen Brief breedvoeriger te zullen onderrigten.

Zie hier hoofdzakelyk het genee de Heer LOUIS, my te Parys den 28 July deezes Jaars mededeelde!

Naamelyk, dat zyne gewoone manier, om de manen van den Steen te geneezen door eene Heelkonstige bewerking, was die van *Hawkins*; UEd. te wel bekend, dan dat ik nodig zoude hebben dezelve te beschryven. Het is niet de insnede, die, volgens zyn oordeel, de grootste moeilykheid veroorzaakt aan de geneezing, maar wel het onmiddelyk afhaalen van den Steen terstont naa dat de snede in de Blaas gemaakt is. Om dat de Blaas, reets geweldig geprikkeld en aangedaan, allersterkst wordt geteisterd zoo door het inbrengen van de tang, als door het vatten, en schie-lyk uithaalen van den Steen.

De Blaas des Lyders ondergaat immers, tot het snyden toe, de allerhevigste prikkelingen door de moeilykheid van het wateren voor eerst, en ten anderen door het inbrengen des snystafs, en meer andere werktuigen: waardoor de geduurige toetrekking der geprikkelde deelen zoo sterk wordt, dat men op dit oogenblik niet dan met geweld in de Blaas kan koomen, om den Steen te vatten, en gevat zynde uit te haalen. Ook kan ik zeggen hier op zeer zwaare toevallen te hebben zien volgen, zoo onder het uithaalen van den Steen, als naderhand: offchoon zeer kundige en er-vaarene handen de konstbewerkingen uitvoerden.

De Heer LOUIS verzekerde my zedert eenigen tyd geene Lyders aan die, anderzints zoo gevaarlyke, konstbewerking

verlooren te hebben, om dat hy den Steen niet langer aanstonts uithaalde; maar op den dag, tot de heelkonftige geneezing bettemd, alleenlyk op de wyze van *Hawkins*, de uit- en inwendige snede tot in de Blaas deedt. Deeze verrigt zynde, dat hy als dan den Lyder, als reets genoeg hier door afgemat, te bedde bragt, die door de opening in de Blaas onderwylen, aanstonts dit groot voordeel ondervondt, van het water gemakkelyk, en zonder fmert, te loozen, en derhalven van geene hevige prikkeling en perfling meer te gevoelen.

Offcchoon de Heer *LOUIS* de wyze van *Hawkins* volgt, keurt hy nogthans alle andere zydelingsche manieren als die van *Rau*, *Cbezelden*, *Le Dran* enz. even gefchikt, wanneer men aan dezelve gewoon is.

Des daags naa deeze bewerking befchouwt hy de wonde nauwkeurig, en merkt zorgvuldig op, welke poogingen de wyze natuur reets gedaan heeft, of werkelyk doet, om den Steen voort te ftuuwen? Hy wagt zomwylen tot den *Derden*, *Vierden*, zelfs tot den *Vyfden dag*, eer hy met eenig werktuig den Steen voorthaalt; 't welke als dan meestal, zoo gemakkelyk, en met zoo weinig fmert voor den Lyder gelukt, dat het alle geloof te boven gaat.

Zyn 'er meer Steenen dan een? zoo gebruikt hy dezelfde voorzigtigheid, en wagt op de gunftige gelegenheid om wel te flaagen.

De groote voordeelen van deeze vreemdfchynende handelwyze kwaamen my zeer aanneemelyk voor, en ligt afteleiden uit de vergelyking met allerleye andere vreemde Lighaamen, welke door de kracht der goede Natuur, tot verbaazens toe, door middel van den etter, langzaam, en byna zonder fmert naar buiten gebragt worden. Hout, glas, kogels, en het affcheiden van groote beenstukken enz. leveren daar van dargelyks de allerklaarfte blyken op.

Ik begreep derhalven ligtelyk, dat de Steen, als een vreemd Lighaam zynde, zig mede, op dezelfde wyze, gemakkelyk eenen weg moest baanen. Ook was my niet onbekend, dat Steenen, naa de gewoone Konstbewerking agtergebleeven, op gelyke wyze van zelven waren uitgedreeven, bynaa zonder weeten des Lyders. Ik twyffelde daarom geenzints aan den goeden uitflag van deeze zeldzaame geneezingswyze.

De Heer *LOUIS* bevestigde wyders deeze nieuwfchynende manier met het gezag van *Pieter Franco*, als die dezelve reets vóór ruim twee Eeuwen, met veel naadruk, aangepreezen hadde.

Het boek van *Franco* had ik toen geen tyd om te leezen, en,

en, als ik Parys verlaaten hadde, geene gelegenheid om het magtig te worden; ik beloofde UL. het uittrekzel daar van naa myne te huiskomfte, om dat ik dit zeldzaam en schoon Werk, als een geschenk my door wylen den Hooggel. Heer Profr. ROËLL, in den Jaare 1758, gedaan, in myne boekerye bewaarde. Ik noeme het zeldzaam om dat het niet gevonden wordt in de Groote *Bibliotbeek* van de *Leidsche Hooge Schoole*, ook niet in die van *Franeker en Groningen*. Nog in de verzamelingen der voornaamste Heelmeesters door *Gesner* en *Uffenbach* uitgegeeven. HALLER evenwel schynt de waarde van deezen Heelmeester wel gekend te hebben. *Bibl. Chir.* Tom. I. §. CXXIV. p. 211. Des niet tegenstaande heeft hy met minder aandagt gelet op deeze zoo zeer pryzenswaardige manier.

Het opschrift van *P. Franco's* boek, om weder te rug te keeren, is *Traité des Hernies* enz. en *Traité tres ample des Hernies* gedrukt te *Lion* 1561, in 8vo. In den Jaare 1556, is het, volgens *Hallers* aantekening, onder eenen anderen tytel uitgegeeven. In dit stuk verhandelt hy zeer veele der voornaamste Heelkonstige geneezingswyzen, en is zeer breedvoerig over het Steensnyden.

In het XXXII. Hoofddeel, spreekt hy over het afmatten der Lyders, wanneer 'er meer dan een Steen plaats heeft; zeggende zeer uitdrukkelyk bladz. 128: „ *Zommige hebben*
 „ *bunne Lyders zoo lang onder banden gebouden, tot dat zy*
 „ *stierven, het zoude beter zyn, de Konstbewerking in twee*
 „ *reizen te doen, gelyk ik in het vervolg toonen zal, dan den*
 „ *dood te verhaasten. — Ondertusfchen zoo ontlast zig het*
 „ *water eenige dagen gemakkelyk, om dat de wond open is,*
 „ *offchoon 'er nog een Steen in de Blaas overgebleeven zy.*
 „ — Het is wel waar, dat men den Steen, als hy zig in
 „ de geëtterde wonde vertoont, of in dezelve rust, niet zonder smert uithaalen kan, (bladz. 129.) Echter moet men
 „ den Steen niet trachten uit te haalen, dan wanneer de Lyder
 „ zonder koortze is, en niets hem hindert; want mees-
 „ tentyds vertoonnen zy zig van zelve in de wonde, het zy
 „ 'er een, of meerder zyn. En als dan is het zeer ligt te
 „ doen om ze uit de wonde zelve te haalen. Dog zoo zy
 „ van zelve niet nederzakken, of zig aanbieden, moet men
 „ de manieren, door my te voren aangewezen, in het werk
 „ stellen, enz.”

Vervolgens bladz. 133. „ *Als de Steen groot, of getakt is,*
 „ *kan de Lyder onder de handen dood blyven, zoo door de*
 „ *pyn, als bloedstorting. — Ik vinde het als dan beter,*

„ gelyk ik dikwerf gedaan hebbe, *de bewerkinge in twee reizen te doen*, enz.”

Franco beschryft die wyze van doen in het volgende Hoofddeel, bladz. 134. *Chap.* 33; leerende, „ dat men eerst de in-
„ snede zal doen volgens de algemeene wyze, en gedaan
„ zynde een steekwiek in de wonde zal brengen — en ver-
„ volgens geene moeite zal doen, om den Steen aftehaalen,
„ zoo die bygeval zig niet van zelve aanbiedt. — Anders
„ zal men den Lyder verbinden, en naa eenige dagen, wan-
„ neer men wel bewust is, dat de Lyder geene koortse heeft,
„ en in goeden staat is, zal men den Steen afhaalen, als die
„ zig in de wonde aanbiedt, gelyk meestentyds gebeurt, en
„ ik zeer dikwerf gezien hebbe. — Dog zoo die zig als
„ dan niet aanbiedt, zal men den Steen met de Vingers door
„ den endeldarm nederwaarts werken enz.”

Hy noemt deeze zyne manier (bladz. 138,) *zeer zonderling*, en door geenen Heelmeester voorgesteld, en laat 'er op volgen,
„ *Het luidt* in de daad *vreemd zynen Lyder dus gerust te laa-*
„ *ten liggen, geduurende 5 of 6 dagen, min of meer, naa*
„ *dat men de snede gedaan heeft.* Echter is dit zeker, dat
„ Lieden van gezond oordeel, wanneer zy de redenen over-
„ woogen hadden, 'er ten uitersten over voldaan geweest
„ zyn, en waarlyk ook behoorden te zyn. Wyders beves-
„ tigt hy dit doen met proeven op Lieden, die meer dan een
„ Steen gehad hadden, welker tweede en volgende Steenen
„ by het eerste, en de volgende verbanden, van zelve uitge-
„ koomen waren. — (bladz. 139.) Naa dit alles opgemerkt
„ te hebben, zegt hy, heb ik altoos deeze manier gevolgd,
„ en nimmer den Steen aanstonts naa de gedaane snede afge-
„ haald, als hy zig van zelve niet aanbod, maar gewagt,
„ gelyk ik boven gemeld hebbe.”

Zie daar het geene *P. Franco* met zoo veel oordeel als nauw-
keurigheid hier omtrent der Naakoomelingschap heeft naage-
laaten; en de manier van den Heere *LOUIS* door een uitmun-
tend gezag bevestigd! Zy verschilt echter hier in een weinig
van *Franco's* manier, dat Zyn Eds. de wonde niet opvult,
maar aan de Pis den vryen loop laat, op dat hier door de Ly-
der niet te vergeefs schynigd worde.

Zy zal by *UL.* waarschynelyk te grooter ingang vinden,
wanneer ik hier byvoege, dat *Hildanus*, in zyn uitmuntend Werk
over het Steensnyden, *Cap.* XVI. pag. 730. et seq. deeze ma-
nier ten uitersten pryst, en aanbeveelt, 't welke ook *Manget*
schynt bewoogen te hebben, om het woordelyk in zyne *Bibl.*
Chir. p. 274. Tom. I, overteneemen.

Voeg

Voeg hierby, dat Fr. *Colot* mede zomwylen de Steensnyding in twee reizen oeffende. Zie daar over, zyne *Traité de l'oper. de la taille ouvrage posthume*. Paris 1727. bladz. 182. *de l'operation faite en deux tems*. Hy zegt, dat die manier, in den Jaare 1684, veel gerugt maakt aan het Hof, en dat de Koning deeze uitvinding prees. *Colot* schynt toen aan *Franco* niet gedagt te hebben. Echter is aan te merken, dat hy dit alleenlyk in de zulken deedt, die te zwak waren, en niet al te groote smert leden van den Steen; anders immers wil hy pag. 183, 184, dat men den Steen terstont naa de Insnyding zal afhaalen. Ingevalle van te groote zwakheid wil *Heister* mede, (Chir. P. II. Sect. V. Cap. 141. § 13. pag. 921. Edit. 1739,) dat men *Colot's* manier zal volgen, of wanneer 'ermeer dan een Steen in de Blaas is, dat men de andere eenige dagen naa de snede zal afhaalen, gelyk *Saviard* Obsf. de Chir. Ao. 1702, p. 206, ook schynt gedaan te hebben. Deeze gevallen, hoe verschillende ook van het algemeene Leerstuk van *Franco* en van *Louis*, bevestigen, nogthans, de mogelykheid, en de goede uitkomst van deeze manier.

Het groote oogmerk van den Heere *Louis*, om door de snede den Lyder van zyne hevigste pynen te verligten, wordt van gelyken, door zeer veele groote mannen in de Geneeskunst, bevestigd; offchoon zy dit voornaamelyk aanprezen, wanneer de Steen te groot was, om uitgehaald te kunnen worden. De Baron van *Swieten* in zyne uitlegging op de §. 1437, van *BOERHAVE*, p. 365. E. over te groote Steenen om aftehaalen spreekende, zegt, dat in zulk een geval niets overblyft dan eene opening in het *perinaeum* te maaken, om uittogt te geeven aan de pis, met deeze byvoeging *leniuntur sic mala, licet non tollantur, redditurque vita tolerabilior*. Van *Swieten* zegt wyders, ib. p. 366, dat *Douglas* dit met een goeden uitslag gedaan heeft, en dat de Beroemde Fransche Heelmeester *Collet* dit mede onderstaan hadde. Dog ik heb rede te gelooven, dat het Fr. *Colot* of *Collot* moet geweest zyn, om dat dezelfde waarneeming, door van *Swieten* waarschynelyk op het gezag van *Douglas* aangehaald, gevonden wordt in de waarneemingen van *Colot*. ib. pag. 188.

Onderwylen blykt het uit *Avicenna*, dat het openen van de *Uretbra*, in geval van pyn in het Wateren door een Steen veroorzaakt, reets voor eenige eeuwen in gebruik geweest is. Deeze zyn zyne eigene woorden. F, en 19. Tract. I. Cap. 6. p. 673. in zeer slegt Latyn overgebracht. *Et quando urinæ fit difficultas, et retinetur causa lapidis vesicæ, et non est semita ad scindendum propter aliquid quod prohibet, aut propter timorem.*

rem. Tunc de hominibus est aliquis, qui — in eo quod est inter anum et testiculos, scissuram efficit parvam; et ponit in ea cannulam, ut egrediatur ex ea urina, et removeatur mors, quamvis vita sit non tranquilla. Dat is, „ wanneer 'er groo- „ te smert in het wateren is, of de pis wegens een Steen in „ de Blaas weerhouden wordt, en 'er geene mogelykheid is „ om den Steen te snyden, het zy eenige omstandigheid of „ de vreeze des Lyders dit belet, zoo zal een kundig man „ — eene kleine opening snyden tusfchen den aars, en den „ balsak, en daar in eene pyp steeken, om het water te ont- „ lasten, ten einde de dood verschooven worde, offchoon „ de Lyder hier door geene volkomene ruste vindt.” Hoe groot onderwylen de voordeelen van *Franco's* manier, door *LOUIS* weder te voorfchyn gebragt, en met vrugt geoeffend ook zyn mogen, zoude men echter in *Amsterdam* verplicht zyn en den Lyder en de Geneesheeren, vooral die amptshalven by de konstbewerking tegenwoordig zyn moeten, eerst wel in te prenten, *wat men voorneemens was te doen, en met welk een oogmerk?* eer men dezelve onderftont te volgen. Yder een immers, voor al de hedendaagfche Steensnyders, zyn 'er op uit, om den Steen in den minften tyd af te haalen. De Be-roemde *Le Cat* pleeg hier in de allergaauwfte te zyn, en *UE.* weeten zoo wel als ik, hoe zorgvuldig men te *Amsterdam* gewoon is op het Horologie te zien, om de juiste minnu-ten aan te tekenen, die besteed zyn tot deeze konstbewerking!

De Manier van *P. Franco*, door *LOUIS* weder op nieuw geoeffend, beoogt meer het waare geluk des Lyders, dan den roem des Heelmeesters omtrent zyne gaauwhandigheid. Zy fchynt my even daarom toe in alles de voorkeur te verdienen, en waardig te zyn, dat ik dezelve *UL.* als wel eer myne Toehoorders, en als de voornaamfte Heelmeesters van *Amsterdam*, aanpryze. Moest ik my ooit in de noodzaakelykheid bevin-den, om deeze Konstbewerkinge zelf te doen, ik volgde voor-zeker de uitmuntende voorbeelden van *Franco*, en van mynen waarden Vriend *LOUIS*, omdat zy en op ondervinding, en op de Natuur zelve, gegrond zyn. Gezag alleen komt niet te pas-se, wanneer men het heil zynes Medemenschs bedoelt; ik beooge daarom alleen het geluk der Maatschappye; en, of-fchoon ik onder geene onmiddelyke verplichting ligge om an-deren te onderwyzen, zoo beminne ik de Heelkonst te zeer, dan dat ik op zoude houden myne gedagten over dezelve an-deren mede te deelen. Ook vordert dit myne verplichting als mensch, en als Lid der zaamenleeving.

Het

Het was te wenschen, dat der Edele Achtbaare Regeeringe van *Amsterdam* voorgedraagen wierde, het gevaar van zommige *Keuren* omtrent het Steensnyden (a), schoon met de alderbeste, en in der tyd prysfelykte, inzigten gemaakt. Hoe smertelyk valt het niet den Lyder, wanneer zoo veele, en dikwyls onkundige, den snytstaf in de tedere, en reets te veel gefolterde, Blaas nederdrukken en beweegen?

Die tyd zal eens koomen; UL. yver, en het vertrouwen op UWE. kundigheden zullen dit uitwerken, en Gylieden zult zelfs naa Uwen Dood hier door den ongelukkigen Lyderen aan den Steen hun smert verligten.

Klein Lankum,
den 13 September 1777.

PETRUS CAMPER.

P. S. Ik heb deezen Brief in de H. Vaderlandsche Letter-Oeffeningen laten plaatzen, of ook andere van onze Landsgenooten eenig nut uit denzelven trekken konden.

(a) Vooral het 3. Art. van de Instructie voor die geenen, die binnen *Amsterdam* zullen koomen te doen eenige Operatie, of Steensnydinge, Ao. 1700. te vinden bladz. 89. *Van de Privilegien, Wilkeuren en Ordonnantien*, betreffende het COLLEG. CHIRURGICUM Amstelædamense. Ao. 1736 in 4to gedrukt, luidende als volgt: *Zullende voorz. Dr. in de Medicyne, en twee Overlyden van het Chirurgyns Gilde, alvorens de incisie geschied, ook hebben te voelen, nevens den Operateur of Steensnyder, of 'er een Steen is, of niet, zoo 't zelve mogt werden by hen nodig geoordeelt. By deeze Drie is den 15 April 1728. (ib. bladz. 91.) nog gevoegd de Professor. Zoo dat vier het recht hebben om den Ongelukkigen Lyder te pynigen.*

